

Motion till riksdagen 2009/10:So18

av Thomas Nihlén (mp)
med anledning av prop. 2009/10:207

Olovlig tobaksförsäljning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om samordning och samordningsansvar i folkhälsoarbetet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en strategi för att genomföra åtagandena i WHO-konventionen Framework Convention on Tobacco Control.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en normförändring vad avser bruk av tobak bör eftersträvas.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning med målet att minimera nyrekryteringen till nikotinberoende.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillståndsplikt för tobaksförsäljning.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om s.k. dold försäljning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om varningsbilder på förpackningar som innehåller tobak.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åldersgräns för att ensam ansvara för försäljning av tobaksvaror.

Motivering

Att rökning är skadligt för hälsan vet de allra flesta. De starka kopplingarna till en rad olika sjukdomstillstånd och för tidig död är påfallande. Trots detta röker 18 % av kvinnorna och 14 % bland männen. Varje dag börjar unga personer att röka, ungefär 16 000 ungdomar per år. År 2008 var det 27 % av

Fel! Okänt namn på

pojkar och 29 % av flickorna i årskurs 9 som använde tobak. Varannan rökare dör i förtid av sin rökning och förlorar i genomsnitt tio år av sin förväntade livstid.

Omfattningen av rökningen och huruvida den minskat eller inte skiljer sig åt mellan män och kvinnor i olika åldersgrupper. Klart är att samhället har ett övergripande ansvar för att öka förutsättningarna för att människor inte ska börja röka eftersom det skadar på individnivå och dessutom innebär stora kostnader för samhället. Skattenivån på tobak har stor betydelse. I den gemensamma rödgröna vårbudgetmotionen föreslås av detta skäl en tydlig skattehöjning på tobak, motsvarande 2 kr per paket och för snus 2,40 per dosa. Regler runt försäljning av tobak har också stor betydelse.

I propositionen föreslår regeringen vissa förändringar i tobakslagen som ska bidra till att bestämmelserna om åldersgräns efterlevs bättre och att tillsynen blir effektivare. Kraven på näringsidkare ska skärpas, bl.a. genom att försäljning av tobaksvaror inte ska få påbörjas förrän en anmälan gjorts till kommunen. Kommunen ska kunna meddela varning eller – när det handlar om allvarliga eller upprepade överträdelse – försäljningsförbud i högst sex månader. Ett par nya straffbestämmelser föreslås också, liksom att kommuners beslut i fortsättningen ska kunna överklagas till förvaltningsdomstol.

Det är bra med skärpningar på tobaksförsäljningens område. Miljöpartiet de gröna menar dock att regeringen inte alls går tillräckligt långt för att verkligen få till stånd den förändring man säger sig vilja ha. Ett antal remissinstanser som svarat på utredningen Olovlig tobaksförsäljning (SOU 2009:23) har också pekat på viktiga frågor som regeringen valt att inte ta hänsyn till.

Offensiv folkhälsopolitik

Det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att minska tobaksbruket och de nationella etappmålen för tobaksområdet anges vara vägledande för regeringens satsningar på tobaksområdet (prop. 2007/08:110). Etappmålen är:

- ? en tobaksfri livsstart från 2014
- ? en halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa
- ? en halvering till år 2014 av andelen rökare bland de grupper som röker mest
- ? att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning.

För att detta ska bli verklighet menar Miljöpartiet att det behövs en betydligt mer offensiv folkhälsopolitik än vad som förs i dagsläget.

Statens folkhälsoinstitut har i dag ansvar för uppföljningen av de 11 folkhälsopolitiska målområdena på nationell nivå. För att nå folkhälsomålen krävs ett aktivt och medvetet arbete med särskilda satsningar. För att dessa satsningar verkligen ska få genomslag anser vi att det behöver finnas ett samordningsansvar på regional nivå. Aktivt och praktiskt arbete behöver ske närmare de konkreta verksamheterna. När det gäller tobak är tillgång en viktig fråga,

men att människor börjar röka eller inte, eller klarar av att sluta, är mer komplexa frågor än så.

Vi anser också att det bör finnas ett regelverk för hur samordningen av arbetet utifrån folkhälsomålen och det praktiska folkhälsoarbetet ska ske på lokal, regional och nationell nivå. Arbetet mellan nivåerna behöver knytas ihop tydligt, och det ska vara klart var samordningsansvaret ligger. Detta vill vi ge regeringen till känna.

Verkställ ramkonventionen

Sverige ratificerade 2005 ramkonventionen om tobakskontroll (WHO Framework Convention on Tobacco Control). För att nå de mål som är satta för 2014 behöver det tobaksförebyggande arbetet ta ytterligare steg. Ramkonventionen är ett instrument för offensivt arbete. Men trots att Sverige åtagit sig att följa konventionens inriktning och mål finns det för närvarande ett antal områden där Sverige inte lever upp till tobakskonventionens riktlinjer. Det gäller t.ex. tobaksindustrins möjlighet att göra reklam via förpackningar och försäljningsställen, exponering av tobaksvaror på försäljningsställen, skydd mot passiv rökning, varningsbilder på tobaksförpackningar och skydd från påverkan av kommersiella och andra krafter inom tobaksindustrin.

Det finns exempel på många andra länder där man valt att använda ramkonventionen som incitament för att höja ambitionen, och de ligger långt före Sverige på flera områden. Island, Thailand, Norge, Kanada och Irland har infört exponeringsförbud, dvs. att tobaksvarorna ska förvaras ej synliga för kunderna. Även Finland ska införa förbud mot synlig tobak i butikerna. Australien är på väg att bli först i världen med en lag om neutral utformning av tobakspaket, s.k. plain packaging. Enligt lagförslaget ska alla tobakspaket som säljs i Australien efter den 1 januari 2012 ha en och samma bruna, icke glänsande, standardfärg. Frånsett varningar i bild och text får det inte finnas några logotyper eller andra dekorationer. Förbud mot tobaksautomater har införts i ett antal länder. Ett 40-tal länder har infört eller beslutat att införa varningsbilder på cigarettpaketet. I Norden införs det i Island 2010 och i Norge 2011. Frankrike har infört kraftigt höjda tobaksskatter. Förbud mot rökning på uteserveringar har införts i Los Angeles och Boston i USA och i Queensland i Australien. I Los Angeles county i USA har det även införts förbud mot rökning i samtliga parker. I delstaten Victoria i Australien har rökförbud införts vid hållplatser för bussar, järnväg och spårvagn. Australiens hälsodepartement har infört en ny policy för hur möten mellan departementens representanter och tobaksindustrin ska gå till. Alla möten måste offentliggöras på departementets webbplats med utförlig information om vilka som deltog, ärende för mötet och vad som togs upp.

Miljöpartiet menar att Sverige bör bli betydligt mer offensivt. En tydlig strategi behöver tas fram för att nå de mål som är uppsatta för 2014 och för målen i ramkonventionen om tobakskontroll som Sverige ratificerat. Det behöver bli ett tydligt uppdrag, inte bara en ambition. Detta vill vi ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

Behov av förändrad norm

Det borde vara en självklarhet att samhället hela tiden strävar efter att freda ytterligare miljöer från rökningens skadliga inverkan. Lite tillspetsat, men samtidigt adekvat, kan man tala om förgiftning. Att det i dag anses vara självklart att rökning är tillåten där det inte är uttalat förbjudet är ganska märkligt. Självklart borde det vara tvärtom. Normen borde vara att förgiftning av människor inte är tillåtet om det inte särskilt anges att det är tillåtet. Att förändra detta är säkert inte lätt, men regeringen borde arbeta med frågan.

Riksdagen bör därför ge regeringen till känna att riksdagen förväntar sig förslag som förändrar normen i samhället vad gäller rökning så att det förutsätts vara förbjudet där det inte uttryckligen tillåts. Syftet bör vara att steg för steg utöka de rökfria arenorna i samhället. Miljöpartiet anser att riksdagen bör ge regeringen till känna som sin mening att en normförändring vad avser bruk av tobak bör eftersträvas.

Samla kraft mot nyrekrytering

Det sunda förnuftet drunknar lätt i vårt moderna och genomkommersialiserade samhälle. Det blir allt svårare för unga människor att stå emot allt fler och alltmer lockande frestelser i ständigt nya förpackningar. Den som aldrig faller för en frestelse kan riskera att leva ett tråkigt och mindre innehållsfullt liv, men då gäller det att inte falla för fel frestelser. Faller man för fel frestelse kan resultatet bli det motsatta: livets samlade upplevelser kan bli kraftigt beskurna. Det behövs såväl lagstiftning som systematiska åtgärder över hela linjen, från ren information till livsstilskampanjer, för det tobaksfria idealet. Det ska vara ”inne”, ”rätt”, ”cool”, och hur det nu på alla sätt kan uttryckas, att göra det sunda valet. För att nå dit krävs såväl skarpa regler för reklam och marknadsföringsåtgärder som ständigt pågående kampanjer riktade till alla åldrar, från ung till gammal. Alla former av signaler från samhället är normbildande, varför regeringen bör hitta former för att släppa fram kreativiteten när det gäller medel i detta arbete. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att öka arbetet med att motverka nyrekrytering till tobaksberoende.

Tillstånd eller licens för tobaksförsäljning

I propositionen föreslås att försäljning av tobaksvaror till konsumenterna ska anmälas till kommunen innan försäljning får påbörjas. Bifogas ska också ett egenkontrollprogram och andra uppgifter som behövs för kommunens tillsyn. Utebliven anmälan kan medföra straffansvar.

Vi menar att detta är ett bakvänt sätt att förhålla sig till frågan. För att tydligt visa på frågans tyngd menar vi att det bör finnas ett tillstånds- eller licensförfarande som man kan ansöka om och få under vissa förutsättningar. Det kan bl.a. handla om att ha tillräcklig kunskap om tobakens skadeverkningar. Kriterier för när tillståndet eller licensen kan återtas är också viktiga.

Fel! Okänt namn på

Ett system med tillstånd eller licens är tydligt och konkret, och vi tror att det skulle bidra till att tobak i mindre utsträckning säljs till minderåriga och även bidra till minskad rökning. Det finns ett visst stöd för tanken om licens även från tobaksindustrin. De ser ett ökande problem i illegal handel med cigaretter. Det finns också piratkopierade cigaretter vars innehåll kan vara ett helt annat än vad cigarettmärket anger. Att röka dessa kan vara direkt farligt, beroende på vad de innehåller.

Flera remissinstanser har föreslagit att ett tillståndsförfarande införs för handel med tobaksvaror, bland dem finns Statens folkhälsoinstitut, Länsstyrelserna i Stockholms, Skåne, Gotlands, Örebro och Västerbottens län, Kommunala alkoholhandläggares förening, Philip Morris AB, Svenskt Nätverk för tobaksprevention och Visir.

Vi anser att regeringen bör utreda ett tillstånds- eller licensförfarande för tobaksförsäljning och försäljning av nikotinläkemedel och snarast återkomma till riksdagen med förslag om ett sådant.

Dold försäljning

En annan åtgärd vi förordar när det gäller försäljning av tobaksprodukter är s.k. dold försäljning som innebär att produkterna inte får exponeras på försäljningsstället. Riktlinjerna i WHO:s tobakskonvention inbegriper denna fråga. Dold försäljning innebär att kunden aktivt måste efterfråga tobaksprodukter från personalen. Vi vet att några större affärskedjor är positivt inställda till en sådan lagstiftning, och vi anser att det är något som bör bidra till att minska nyrekryteringen av tobaksbrukare. Riksdagen bör ge regeringen till känna ett önskemål om lagstiftning om dold försäljning.

Varningsbilder på tobaksförpackningar

Varningstext på tobaksförpackningar kan lätt förbises för den som inte vill läsa den. Den är dock till för att förmedla och påminna om produktens risker. Bildinformation är mer direkt och bidrar därmed till att uppnå syftet, ofta bättre än vad enbart text kan göra. En bild säger mer än tusen ord är ett gammalt talesätt som det ligger mycket sanning i. Vi bör, i likhet med andra länder såväl i EU som i övriga delar av världen, snarast införa varningsbilder på tobaksförpackningar. I en alltmer globaliserad värld, där både konsumenter och varor rör sig tämligen fritt och produkter förpackas för stora språkområden, är det dessutom svårt att informera begripligt med texter på små förpackningar. Riksdagen bör sända en tydlig signal till regeringen att ta upp denna fråga på EU-nivå liksom inom WHO.

Åldersgräns för försäljning av tobak

Utredningen Olovlig tobaksförsäljning kom till slutsatsen att en åldersgräns bör införas vid 18 år för försäljning av tobak. Slutsatsen fick även stöd i inne-

Fel! Okänt namn på

hållet i WHO-konventionen, artikel 16 punkt 7. Regeringen väljer att införa en bestämmelse i tobakslagen som föreskriver att en näringsidkare ska ge personal som anlitas för att sälja tobaksvaror till konsumenter den information och det stöd som behövs för att följa tobakslagens bestämmelser samt anslutande föreskrifter. Här ska information och utbildning om arbetsätt och rutiner för att efterleva 18 års åldersgräns vara grundläggande.

Regeringen menar att en åldersgräns för försäljning, såsom föreslås i utredningen, kan förorsaka problem för småföretagare och försvåra för personer under 18 år att få anställning inom vissa delar av handeln. Regeringen säger att de kommer att följa utvecklingen, och om det visar sig nödvändigt återkomma i frågan.

Miljöpartiet värnar också om såväl småföretagares situation som ungas möjlighet att få jobb. Samtidigt är det en mycket svår uppgift för en yngre person att stå upp för krav på legitimation eller att neka någon i samma ålder eller äldre som framhärdar att få köpa cigaretter. Svårigheterna är belagda i olika undersökningar som utredningen pekar på. Så länge det finns en annan vuxen i närheten som har huvudansvar är det inte något problem, men vi menar liksom utredningen att en näringsidkare inte får uppdra åt någon som inte har fyllt 18 år att ensam ansvara för försäljning av tobaksvaror till konsumenter.

Stockholm den 10 maj 2010

Thomas Nihlén (mp)